

Karsai Krisztina

**Az alapelvek rendszere az európai
büntetőjogban**

MTA doktori értekezés tézisei

Szeged

2015

Tartalom

1.	A KUTATÁSI TÉMA ELŐZMÉNYEINEK RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA.....	2
2.	AZ ÉRTEKEZÉS ELKÉSZÍTÉSÉBEN ALKALMAZOTT MÓDSZEREK.....	3
3.	AZ ÉRTEKEZÉS TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA.....	4
3.1	A IUS PUNIENDI VIZSGÁLATA AZ EURÓPAI BÜNTETŐJOGBAN	4
3.2	UNIÓS JOGELVEK, VALAMINT AZ ALAPJOGI CHARTA BEVONÁSA A VIZSGÁLAT KÖRÉBE .	6
3.3	AZ EURÓPAI BÜNTETŐJOG ALAPELVI RENDSZERÉNEK KIDOLGOZÁSA.....	7
3.4	AZ EGYES ALAPELVEKRŐL	8
3.4.1	<i>A törvényesség elve</i>	<i>8</i>
3.4.2	<i>A bűnösségen alapuló felelősség.....</i>	<i>9</i>
3.4.3	<i>Az ultima ratio elve</i>	<i>10</i>
3.4.4	<i>Az európai territorialitás elve</i>	<i>10</i>
3.4.5	<i>A kölcsönös elismerés elve</i>	<i>11</i>
3.4.6	<i>A ne bis in idem elve.....</i>	<i>12</i>
3.4.7	<i>Az arányosság elve.....</i>	<i>13</i>
3.4.8	<i>A koherencia elve</i>	<i>13</i>
3.4.9	<i>Az asszimiláció alapelve</i>	<i>14</i>
3.4.10	<i>A forum/locus regit actum elvpár.....</i>	<i>15</i>
4.	AZ ÉRTEKEZÉS EREDMÉNYEINEK HASZNOSÍTÁSI LEHETŐSÉGEI.....	16
5.	A DOKTORI MŰ TÉMÁJÁHOZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK (MTMT)	17
5.1	KÜLFÖLDI KÖNYVRÉSZLET.....	17
5.2	KÜLFÖLDI FOLYÓIRAT.....	18
5.3	MAGYAR KÖNYVRÉSZLET	18
5.4	MAGYAR FOLYÓIRAT	20

1. A kutatási téma előzményeinek rövid összefoglalása

1. A doktori mű a büntetőjog jogágán belül helyezkedik el önálló jogterületi minőséggel, és az európai joghoz kötődő interdiszciplináris vetülettel. Dogmatikai kapcsolat köti továbbá a büntető anyagi és eljárási joghoz is az ún. harmonizált magyar büntetőjog kialakulása okán. Mindezek alapján keresztülfekvő jogterületnek is lehet tekinteni, azonban a jogághoz kötődő szabályozások célkitűzései, a működésének elsődleges struktúrái és a társadalmi beágyazottság mikéntje alapján a büntetőjog alrendszeréhez kell sorolni azzal, hogy módszereiben szükségképpen táplálkozik az európai jogból is.

Elkülönülése és tematikus lehatárolódása az elmúlt húsz év jogfejlődésében történt meg, ami – hagyományosan – rövid időszaknak tekintendő, mégis az európai jogfejlődés dinamikáját tekintve a felgyorsult fejlődésben a jogági kikristályosodás megtörtént. Ugyanakkor ez a folyamat még nem zárult le teljesen, így különösen fontos és elengedhetetlenül szükséges, hogy megkíséreljük a jogterület alapvető jellemzőinek beazonosítását és leírását, azok értékelését, illetve ezeken keresztül a dogmatikai rendszer továbbépítésére is sor kerüljön. Ehhez a folyamathoz járul hozzá a doktori mű az európai büntetőjog alapelveinek vizsgálatával.

Az európai büntetőjog témakörében Magyarországon több kutató is jelentős eredményeket ért el, így különösen Bárd Károly, Ligeti Katalin, Farkas Ákos, Pápai-Tarr Ágnes, M. Nyitrai Péter munkásságát kell megemlíteni, e kollégák közleményeit a doktori értekezés felhasználja és értékesíti,

Célkitűzésem a doktori művel, hogy a büntetőjogot érintő integrációt mélységeiben és teljeskörűen bemutassam és különösen azon elméleti kérdésekkel foglalkozzam, amelyek az európai jogfejlesztés eredményeképpen a büntetőjogban kifejezett evolúciós jellemzőkkel bírnak. Így vizsgálódásom középpontjába a büntetőjog alapelveit állítom és megvizsgálom, hogy a nemzeti büntetőjogi alapelvek (elsődlegesen a magyar jogrendszert alapul véve) mennyiben változnak meg tartalmukat illetően az európai (szupranacionális) jogi fejlődés és a szükségképpeni kölcsönhatás eredményeképpen. A hagyományos alapelvek módosulásán túlmenően határozottan észlelhető a fejlődés abban a tekintetben, hogy az európai büntetőjogi szintéren önálló, sui generis alapelvek is születtek, ezek bemutatása és elemzése, valamint a klasszikus alapelvekkel való összevetése is munkám tárgyát képezi. A vizsgálódás harmadik fókusza pedig az európai jogi alapelvek (az uniós jogrend általános jogelveinek) azon

szempontú vizsgálata, hogy ezek fokozatos kiépülésük során hogyan reflektáltak az először csak megjelenő, majd igen erőteljes lendületet vevő uniós büntetőjogi folyamatokra.

2. Az értekezés elkészítésében alkalmazott módszerek

1. Az értekezés **két jogterület határán** elhelyezkedő témaköre meghatározza az elkészítés során alkalmazott módszereket is, amennyiben a tárgyalta kérdések és problémák kiválasztása, bemutatása és elemzése körében mind az uniós jogi, mind pedig a büntetőjogi forrásokra támaszkodni kellett.

Az uniós jogi kérdések általános megközelítéséhez az irányadó idegen nyelvű és hazai szakirodalmat, jobbra monográfiákat és tankönyveket, valamint magyar nyelvű szakcikkeket használtam. A büntetőjogi irodalomból pedig a fellelhető idegen nyelvű (német, angol) tanulmányokat, büntetőjogi tan- és kézikönyveket vettem munkám alapjául, illetőleg egyes uniós tagállamok büntetőjogi kódexeit.

2. Az irodalmi megalapozáson túlmenően a vonatkozó uniós jogszabályok (azokhoz tartozó kommentárok) vizsgálata, illetőleg az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlatának átfésülése módszerét is alkalmaztam. Foglalkoztam továbbá olyan uniós (jog)politikai dokumentumokkal is, amelyek a téma szempontjából relevanciával bírnak. E források felhasználásakor az angol, illetve a német változatokból indultam ki, amennyiben nem állt rendelkezésre magyar nyelvű változat, ilyenkor megkíséreltem az idézett szövegeket adekvát magyar fordításban visszaadni. Tekintettel azonban arra, hogy az értekezésben megjelenő fordítások nélkülözik a hivatalos szöveg minőségét, szükségesnek tartottam lábjegyzetben mindenhol feltüntetni az eredeti nyelvű verziókat is.

3. A büntetőjogi alapelvek evolúcióját igyekeztem általános megközelítésben tárgyalni, a magyar szabályozási sajátosságokat elsősorban csupán **példálózóan** mutattam be. Ennek oka az, hogy olyan elméleti rendszer megalkotására törekedtem, ami adaptálható és értelmezhető más uniós országok jogtudományi kutatásai számára is.

3. Az értekezés tudományos eredményeinek összefoglalása

3.1 A *ius puniendi* vizsgálata az európai büntetőjogban

A büntetőjogi integrációról való szakmai diskurzus hajnala óta annak középpontjában áll a kérdés, hogy vajon létezik-e „európai” *ius puniendi*, s nem csak a jogtudományi körökben, hanem az európai belpolitikában is. A *ius puniendi* mint büntetőjogi kompetencia-kijelölő paradigma (kontinentális jogrendszerekben) alapvetően a tagállami szuverenitásból fakad, azt fejezi ki, hogy az állam jogosult „büntetni”.

A belső jog viszonylatában a *ius puniendi* alábbi hatalmi rétegeit lehet tehát elméleti szinten megkülönböztetni:

- értékválasztási hatalom/kompetencia: a társadalmi közegben fennálló értékek és érdekek közül való azon választás joga, hogy mi legyen büntetőjogi védelemmel ellátva;
- eszközválasztási hatalom/kompetencia: a jogrenden belül a büntetőjogi eszközök alkalmazásának (és nem más jogágbeli eszköz) a joga a fenti értékek védelmére;
- definíciós hatalom/kompetencia: a bűncselekmény mint jogi definíció konstituálásának a jogát jelenti, annak a határnak a meghúzását, ami a büntetendő és nem büntetendő magatartás között húzódik, valamint a büntetendőség előfeltételeinek meghatározása; valamint a büntetések definiálásának a joga (milyen típusú büntetést ismer el a jogrend);
- a büntetőjogi szigor hatalma: ez a büntetési mérték meghatározásának jogát jelenti: az elméletileg korlátlan büntetés¹ alkalmazási határainak lefektetése;
- a büntetőjogi felelősség megállapításának a joga;
- a büntetések végrehajtásának joga.

A társadalom jogrendjének büntetőjogi alrendszere abból az origóból indul ki, hogy az állam a közhatalma révén *ius puniendivel* is rendelkezik. A büntetőjogi alrendszer legalapvetőbb ismérveit és jogintézményeit az alkotmány tartalmazza, amely egyben az állami büntetőhatalom korlátja is. Korlátot képez a büntetőjog kialakítása és végrehajtása során is. Az alkotmányos keretek közé szorított *ius puniendi* a jogállam szerves része, s ugyan egyes konkrét korlátai jelentősen eltérhetnek az egyes országokban, léteznek olyan közös értékek (alapelvek), amelyek hasonló tartalommal jelentkezik az országok nemzeti büntetőjogi rendszereiben. Az európai országok jogelvek által vezérelt büntetőjogi struktúrái hasonlítanak egymáshoz, köszönhetően a

¹ A nemzetközi emberi jogvédelem és a kapcsolódó alkotmányos követelmények értelemszerűen általános korlátot jelentenek a *ius puniendi* ezen elemére nézve.

közös alkotmányos hagyományoknak és az emberi jogok védelmére irányuló „egységesített” fejlesztésnek (EJEB).

Mindezek mellett a *ius puniendi* negatív tartalommal is bírhat: a *ius non puniendi*² azt is lehetővé teszi, hogy az arra jogosult valamely magatartást dekriminalizáljon, azaz a büntetőjog körébe vont cselekményt onnan kivegye s ezáltal azt nem tilalmazottá tegye. Ehhez hozzátartozhat a formai oldalon a büntetőjogi norma megsemmisítésének joga is, amely – a modern demokratikus jogrendszerekben – az eredetileg jogalkotásra jogosult szerven kívül általában az alkotmánybíráskodást végző bíróságot is megilleti, mivel ez a jogrendszer egészének meghatározott tartalmi mérce szerinti működése felett őrködik, így a büntetőjog alkotmányosságáért is felel.

A büntetőjoghoz kötődő kompetencia első megjelenése az európai integrációban 1992-ben aláírt Európai Unióról szóló szerződéshez kötődik, de ez még nem tekinthető a fentiekben bemutatott *ius puniendi* valamely szegmensének. A K.1. cikk mégis annyiban jelent fontos fejlődési állomást, mert ezzel a rendelkezéssel válik el – ebben az időben csak kormányközi együttműködés szintjén – először a büntetőjog a nemzeti keretrendszertől és válik „közös érdekű” üggyé. Ez jelenti a startvonalát a mai napig tartó rendkívüli fejlődési útnak, amit az európai büntetőjogi integráció bejárt az elmúlt több, mint húsz évben.

A doktori műben bemutatom azt a folyamatot, amelyben a *ius puniendi* utáni „vadászat” érhető tetten az uniós szintéren. Ennek során azokat a jogi manővereket elemzem, amelyek vagy az elméleti vitákban vagy a közösségi jog gyakorlatában (bíróági döntések) jelentek meg és a *ius puniendi* közösségi szintű elismerését célozták: szektorális irányelvek szankcióra kötelező normái; Bizottság szankciós hatalmának kifejlődése; a lojalitási alapelvből fakadó *ius puniendi*; az önálló közösségi vagy uniós érdekek védelmének tagállamoktól független érdeke és így önálló, sui generis *ius puniendi* megalapozása.

Bizonyítom ennek során, hogy a korábbi kísérletek egyértelmű eredményre csak korlátozottan vezettek, illetve kimutatom, hogy a mai joghelyzetben viszont már létezik egyértelműen átruházott büntetőjogi hatáskör. Ez azonban továbbra sem generális kompetencia-transzfert, hanem részleges, azaz valamely fenti aspektust érintő átruházást jelent.

Amennyiben elismerjük a *ius puniendi* létezését uniós szinten, ezzel összefüggésben azt is meg kell vizsgálni, hogy milyen korlátai vannak a részleges büntetőhatalomnak. E kérdéskörben a büntetőhatalom részlegessége persze önmagában is egyfajta korlát, de ezen túlmenően az átruházott hatalom gyakorlásának konkrét korlátait illetően kell a kérdést feltenni. Míg a

²CUERDA, 1989, 370.p.

tagállami büntetőjogban a *ius puniendi* különböző aspektusainak korlátai nemzetközi szerződésekből, a társadalmi szokásokból, a nemzetközi emberi jogvédelem vívmányaiból és az adott alkotmányos rend által definiált alapelvi / alapjogi rendelkezésekből fakadnak, az uniós *ius puniendi* közvetlen korlátját elsősorban az uniós jogban kell keresni (szubszidiaritás³). Ennek vizsgálatára is sor kerül a doktori műben is, azonban a kategorizálás alapja a büntetőjogi alapelvek hagyományos⁴ osztályozása, kiegészítve az új alapelvek rendszerével.

3.2 Uniós jogelvek, valamint az Alapjogi Charta bevonása a vizsgálat körébe

A büntetőjogi alapelvekre irányuló vizsgálódás nem hagyhatja figyelmen kívül az uniós jog saját alapelveit, mivel kézenfekvőnek tűnik a párhuzamba állítás. Lényeges azonban látni, hogy az uniós jog általános jogelvei az uniós jog (korábban közösségi jog) azon jogforrásai közé tartoznak, amelyeket az EUB dolgozott ki ítélkezési gyakorlatában olyan helyzetek megoldására, amelyeket az alapszerződések nem tartalmaztak. E funkciójukat tekintve tehát az uniós jogot kiterjesztő szerepük van, de emellett az általános jogelvek adott esetben értelmezési korlátként is szolgálnak a szerződési felhatalmazásokkal kapcsolatosan.

Az általános jogelvek eredőjüket tekintve nem büntetőjogi jogelvek. Az EUB – hatáskör hiányában – nem jogosult büntetőügyekben eljárni, így tisztán büntetőjogi főkérdésekben (büntetőjogi felelősség megállapítása vagy annak kizárása, büntetés kiszabása) sem kellett döntenie. Ehhez képest azonban igen jelentősnek mondható az EUB nemzeti büntetőjogokat érintő tevékenysége, illetve a közösségi (uniós) jog és a nemzeti büntetőjog közötti kölcsönhatások (személyi és funkcionális⁵) felismerése és rögzítése. E tevékenysége során az általános jogelvek közé olyan jogelvek is nőttek, amelyek a tagállamok közös büntetőjogi hagyományaiból fakadnak, vagy a már elismert általános jogelvet töltötte meg büntetőjogi tartalommal is az EUB. A büntetőjogi kompetenciák uniós strukturálódása miatt pedig az is kimondható, hogy az általános jogelvek között önálló, csak büntetőjogi tartalommal bíró jogelvek is meg fognak jelenni a jövőben.

A doktori műben az Európai Unió Alapjogi Chartájának eszmeköre lényeges értelmezési keretként jelenik meg, mivel ez alkalmazandó jog az európai büntetőjog érvényesülése során is,

³ A német Alkotmánybíróság 2009-es Lisszabon-ítélete szerint a kompetenciák átruházásának korlátja a szubszidiaritás, ezen belül pedig a „tényszerű szükségesség”. BVerfG, 2 BvE 2/08 vom 30.6.2009. 251. pont. Lásd részletesen például FAZEKAS (2010); STEINBACH (2010).

⁴ Lásd NAGY (2014) 80-90.p.

⁵ KARSAI (2004).

ezért bemutatom és elemzem a Chartára vonatkozó legfontosabb jogi jellemzőket az elvekre vonatkozó későbbi speciális elemzések mellett.

3.3 Az európai büntetőjog alapelvei rendszerének kidolgozása

A vizsgálatba bevont alapelvek eszmei forrása egyfelől a magyar (és más kontinentális) büntetőjogi rendszer, ezen belül is az anyagi büntetőjog elismert alapelveivel foglalkozom, az eljárási büntetőjog nemzeti jogrendekre jellemző elvei kívül maradnak a vizsgálódáson (klasszikus büntetőjogi alapelvek). Ezek az anyagi jogi legalitás elve, a bűnösségen alapuló felelősség elve és a büntetőjog ultima ratio jellege, vagy a szubszidiárius büntetőjog elve.

A másik forrás maga az európai büntetőjog, s ebben a megközelítésben *sui generis* alapelvekként kategorizálom azokat az elveket, amelyek az uniós jogfejlődésben alakultak ki és a mai jogi környezetben alapvető funkciókkal bírnak.

Az európai büntetőjog *sui generis* alapelvei bizonyos szempontból eltérnek a klasszikus anyagi jogi alapelvektől. Feladatuk nem elsősorban az, hogy a *ius puniendi* gyakorlását, illetve a büntetőjog alkalmazását korlátozzák (és az egyén szabadságát biztosítsák), hanem az, hogy az Unió célkitűzéseit a büntetőjogi integráció területén megalapozzák és olyan elméleti keretekbe ágyazzák, amelyek megfelelnek az integrációs filozófiának, de a tagállami büntető igazságszolgáltatás rendszerszintű sajátosságait is magukon hordozzák. Emiatt az európai büntetőjog *sui generis* alapelvei nem tartoznak tisztán a belső jogban ismert anyagi jogi vagy eljárásjogi kategóriákba, mert a szoros értelemben vett belső büntetőjogi szabályozási körön kívül helyezkednek el, az európai büntetőjog kereteit szabják meg, amelyek aztán a tagállami büntetőjogra közvetett hatást fognak gyakorolni. Ezen belül azonban mind az anyagi, mind az eljárási büntetőjogra is. Az európai büntetőjog pedig azt az uniós politikát jelenti, amelynek körében az uniós jogalkotó büntetőjogi tartalmú normákat bocsáthat ki. Emiatt ezek az alapelvek egyben az uniós jog alapelveinek minősülnek. Azonban az uniós büntetőjog tartalmára figyelemmel ezek az elvek mégis büntetőjogi elvek is. Mivel azonban az európai büntetőjogot ugyanakkor a klasszikus alapelvek is behatárolják, az európai büntetőjog mint jogág kettős alapvető szorításban működik.

Két fő csoportját lehet megkülönböztetni az európai büntetőjog *sui generis* alapelveinek, így a *rendszeralkotó* (strukturális) alapelveket és *működési* (funkcionális) alapelveket.

A rendszeralkotó vagy strukturális alapelvek elvi jelentőségű tételek, amelyek meghatározzák (előrejelzik) a lépésenkénti integráció által e területen megvalósítandó attribútumokat, amelyek a (létrejövő) jogterületet jellemzik, és amelyeknek a szubszidiaritáson és az arányosságon

(valamint az uniós jog általános elvein) kívül érvényesülniük kell. Ez azt is jelenti, hogy ezen alapelvek kialakítása az uniós tagállamok mindegyikének érdekében állt és ezek érvényesítése közös európai kompromisszumon alapul. Mindezekből persze az is következik, hogy e *sui generis* alapelveknek van politikai tartalma (nem pártpolitikai, de európai közpolitikai mindenképpen), ez azonban nem újszerű jelenség, általában véve is jellemző, hogy a rendszeralkotó jogelvek, így a büntetőjogiak is első megjelenésükben politikai kívánalmak voltak, amelyeket aztán világos jogi követelményekké transzformált a jogfejlődés, így mára már levetkőzték e tulajdonságukat. Ezt mutatják egyébként a klasszikus büntetőjogi alapelvek is európai fejlődéstörténetükben,⁶ és hasonló fejlődésnek lehetünk tanúi az európai *sui generis* büntetőjogi alapelvek esetében is.

A *rendszeralkotó* (strukturális) alapelveknek az európai territorialitás elvét, az arányosság elvét, a koherencia elvét, a kölcsönös bizalom elvét, és a kölcsönös elismerés elvét tekintem. *Működési* (funkcionális) alapelv pedig a *locus/forum regit actum* elvpár. *Vegyes természetűnek* tekintem az asszimiláció alapelvét.

3.4 Az egyes alapelvekről

3.4.1 A törvényesség elve

Az anyagi jogi törvényesség elvének betartása mind európai, mind nemzeti szinten alapvető jelentőségű és kötelező ismérve a jogállamnak. A Chartában való kodifikálása fontos eleme a fejlődésnek, ezzel egyben sajátos alkotmányos karaktert is kapott az elv az uniós jog általános jogelvei között. A törvényesség elve két síkon is elemzésre került, így a *ius puniendi* uniós integrációból fakadó korlátait és az uniós *ius puniendi* korlátozó törvényességet is megvizsgáltam. Az uniós jog és a nemzeti büntetőjog kölcsönhatásából előállhat olyan joghelyzet, amelyben a hatályos és törvényes büntetőnorma nem kerülhet alkalmazásra. Az uniós jog mint a nemzeti büntetőjog forrása a tagállami bíróságok számára kötelezettséget teremt az uniókonform jogértelmezésre, de ennek is megvannak a korlátai (vagy következményei) az anyagi jogi legalitásból fakadóan.

Ma még nyitott kérdés, hogy amennyiben a törvényesség ezen elve más uniós normákkal kerül kollízióba, bírhat-e elsődlegességgel azokkal szemben.

A „valódi” *ius puniendi* biztosítása az Unió számára azzal a következménnyel is járhat, hogy meg fog változni az uniós normákkal kapcsolatos büntetőjogot érintő jogfelfogás (különösen,

⁶BATÓ (2011)

ami a speciális korlátokat illeti), ugyanis ha valóban *ius puniendi* háramlott az Unióhoz, akkor a büntetőjogi felelősség fokozása vagy megalapozása önálló uniós normák útján is megtörténhet, az erre vonatkozó kizáró kivételre sem szükség nem lesz, sem pedig jogalapja nem lesz.

3.4.2 A bűnösségen alapuló felelősség

Ez az alapelv az integráció eszmekörében a 80-as évek végével kezdődően azzal a kérdéssel összefüggésben merült fel, hogy bizonyos – tagállami szankcionálást előíró – közösségi normák megkövetelik-e a bűnösségen alapuló felelősséget a közösségi jog megsértésének tagállami szankcionálásához. Elsősorban az EUB joggyakorlata alapján meg lehet állapítani, hogy a büntetőjogi felelősség bűnösséget követő felelősségi modellje vagy esetleg annak objektív jellege önmagában nem jelenti a verseny korlátozását a belső piacon (más államokbeli szabályozáshoz képest), tehát a tagállam nem köteles – a közösségi jogi szabályok alapján – a bűnösségen alapuló felelősségi modellt választani. A lojalitási alapelvből sem következhet az objektív büntetőjogi felelősség tilalma, így tehát ha egy tagállam ismeri ezt a felelősségi formát, azt a közösségi jog megsértésének eseteire is előírhatja. A jogi személyek büntetőjogi felelősségrevonásával kapcsolatos uniós követelmények viszont messziről kerültek e kérdésnek a bűnösségi felelősség elvével való összekapcsolását, mégha a jogi probléma dogmatikai természetéből fakadóan ez kézenfekvő is lett volna.

A *nulla poena sine culpa* elv és a szankció büntetőjogi természete közötti szoros összefüggés kérdésével kapcsolatosan pedig az is megerősítést nyert, hogy a büntetőjogon kívüli jogágak felelősségi modalitásai (magánjog, közigazgatási jog) nem követelik meg a bűnösségi elvet.

Mindehhez képest az Alapjogi Charta 48. cikke rendelkezése fontos mérföldkő az uniós jogban, mivel ez az első olyan uniós szabály, ami a bűnösségre nézve fogalmaz meg követelményt. A rendelkezésre azért volt nagy szükség, mivel az EUMSZ *ius puniendi*-t megtestesítő jogalapjainak felhasználásával kibocsátásra kerülő büntetőjogi normák esetén fontos kérdés, hogy milyen álláspontot követnek azok a bűnösség rendszerbeli helyét illetően.

Ezen túlmenően azonban a 48. cikk az objektív büntetőjogi felelősség és a jogi személyek büntetőjogi felelősségének problémakörét új megvilágításba helyezi és már a kiindulópontban értelmezési szükségletet teremt: az itt megfogalmazott bűnösséget tágan vagy szűken értelmezzük-e. A jogi személyek vonatkozásában a tág értelmezés esetén a „bűnösség” fogalmi körébe a jogi személyek bűnös cselekményeit is be kell vonni, ezek „bűnössége” azonban nyilvánvalóan eltér a természetes személy individuális bűnösségétől, tehát végsősoron a bűnösség definícióját meg kell kettőzni. Ehelyütt a tág értelmezést követem, így kimondható,

hogy uniós szinten a bűnösség fogalma eltér a tagállami koncepciótól és szükségképpen magában foglalja a jogi személyek „bűnösségét” (szemrehányhatóság / felróhatóság) is.

Az *objektív felelősség* elfogadhatósága, illetve az uniós jog ezzel kapcsolatos „neutralitása” a Charta fényében (azaz hogy rendelkezéseit a tagállam intézkedéseire is alkalmazni kell, amennyiben uniós jogot hajt végre vagy érvényesít) elesik, mivel a 48. cikk értelmezése alapján csak arra a következtetésre juthatunk, hogy – különösen – az uniós jogsértésekre előírt tagállami büntetőjogi szankcióknak a bűnösségi elvet kell követni. Álláspontom szerint emiatt a jövőben az uniós bűnösségi elv elismerésére figyelemmel az EUB álláspontjának is meg kell változnia és az objektív büntetőjogi felelősségi formát uniós jogi kapcsolat esetén el kell vetnie.⁷

Ezen túlmenően pedig az is elképzelhető, hogy a bűnösségen alapuló felelősség elvének európai megfogalmazása, tartalma tisztulást is fog hozni, és például a bűnösségi elv áttörésével kialakított atipikus „büntetőjogi” felelősségi formákat kivezetik a büntetőjogból más közjogi területre.

3.4.3 Az ultima ratio elve

Az *ultima ratio* elve önmagában nem alkalmas az európai büntetőjogi kompetenciák korlátozására, de az Unió tárgyalt kompetenciái között vannak olyanok, amelyekkel összefüggésben az itt képviselt, szűkített tartalmú ultima ratio alapelv is jelentőséghez juthat.

Az *ultima ratio* elv hatékony érvelési eszközként is használatos az Unióban, azonban nem a büntetőjogi tartalma miatt, hanem a tagállami jogi szabályozáshoz képesti uniós szabályozás egyik (itt el nem ismert) attribútumának leírására, miszerint hogy az „szigorúbb”.

Az európai büntetőjogi szabályozással szemben a tagállami büntetőjogban érvényesülő szubszidiaritási alapelv és az uniós alapelv egyaránt támaszt követelményeket.

3.4.4 Az európai territorialitás elve

Az európai büntetőjog mai fejlettségi szintjét tekintve ki lehet jelenteni, hogy az európai territorialitás elvének megvalósítása irányába hat a *kölcsönös elismerés elve*, a *forum regit actum elv* és a *közvetlen kapcsolattartás*⁸ is. Ezek az elvek kiegészítő jogi manővereknek is minősíthetők addig, amíg az európai területiség elve a maga teljességében nem érvényesül, az

⁷ A német alkotmánybíróság a Lisszabon-ítéletében egyenesen kimondta, hogy az uniós jog nem vezethet a német alaptörvényben rögzített bűnösségi elv feladásához.

⁸ Ebben a munkában az igazságügyi hatóságok közvetlen kapcsolattartásának új szabályait nem tárgyalom, mivel – megítélésem szerint – alapvetően csak eljárásjogi következményei vannak.

alapulvételükkel kibocsátott hatályos és konkrét jogszabályi rendelkezések azt a célt (is) szolgálják, hogy egy későbbi integrációs fázisban az európai territorialitás valósággá válhasson.

Az európai territorialitás elve alkalmas arra, hogy a *forum shopping* kockázatát a minimálisra csökkentse.

Az elv teljeskörű elismerése esetén az elvi és jogi problémák, amelyek abból fakadnak, hogy valamely tagállam *hatóságának tagja ebben a minőségében* csak meghatározott szabályok mellett folytathat eljárás (vagy operatív) cselekményt a másik tagállam területén, elenyésznek, mivel az egységes joghatóságon belül a közhatalom képviselői azonos szabályok mellett fogantatosíthatnak jogszerű eljáráshoz kapcsolódó cselekményeket.

3.4.5 A kölcsönös elismerés elve

A kölcsönös elismerés elve funkcionális, ugyanis arra koncentrál, hogy az adott jogi produktumot mindenütt ugyanarra és ugyanúgy használják fel, amire eredetileg, és ahogyan született, azaz egy másik, a befogadó koordinátarendszerben (jogrendben) is töltsse be ugyanazt a funkciót, mint a sajátjában. Eddig, illetve az Unión kívül az idegen elemű büntetőeljárásokban⁹ gondoskodni kellett arról, hogy ez a külföldi tényező hozzáférhető legyen (nemzetközi bűnügyi együttműködés), illetve arról is, hogy amikor már hozzáférhető, akkor az idegen jogi tényezőt a belső jog képeire lehessen formálni vagy más módon „kompatibilissé” tenni. A másik, az idegen jogrendszerből származó jogi produktum ugyanis magán viseli rendszerének elemeit, amelyek, ha hiányzik az összeegyeztethetőség, a másik jogrendszerbe helyezve jogszerűtlenséget testesíthetnek meg. A kölcsönös elismerés elve az uniós tagállamok viszonylatában lényegében az egyedi, belső kompatibilissé tétel aktusát (*exequatur*) helyettesíti generális, alapelvi szinten. Ennek a politikai alapját pedig a kölcsönös bizalom elve adja: így az adott határozathoz elvezető teljes büntető eljárásjogi rendszer – főszabály szerint – az összes többi tagállam elfogadását élvez, függetlenül a meglehetősen eltérő garanciális szabályoktól.

A kérdés tehát az, hogy a „szupranacionális” emberi jogi garanciák és az EJEB tevékenysége által biztosított vertikális védelem elegendő alapot ad-e arra, hogy a tagállamok egymás közötti viszonyaiban, azaz horizontálisan is érvényesüljenek ezek. Nem kizárt ugyanis, hogy valamely tagállam éppen amiatt fog tartózkodni a kölcsönös elismerés elvéből fakadó valamely uniós intézkedés elfogadásától, mert más tagállamok büntetőeljárás (vagy más jogi) rendszerei – álláspontja szerint – nem követik *elég* az emberi jogi vívmányokat, s így együttműködését egy esetleges előzetes

⁹ Például ha az egyébként nemzeti keretekben folytatott büntetőeljárásban a terhelt vagy valamelyik tanú külföldön tartózkodik, vagy ha külföldön találhatók a bizonyítási eszközök, esetleg a zárolt vagyontárgyak.

bírói kontrollhoz kötné. Az Alapjogi Charta nagy jelentőséggel bír e tekintetben is, mivel a kölcsönös elismerés elvének *bármilyen* tagállami gyakorlása során a Charta szerinti védelmet biztosítani kell az egyéneknek, így az EUB kontrollja is adott lehet. Ez azért jelent nagy előrelépést, mivel az EJEB mint bíróság nem alkalmas az Unión belüli jogvédelem maximalizálására figyelemmel a döntéseinek kötőerejére. A közös minimumszabályok kidolgozása következtében pedig várhatóan nő az egyes tagállamok büntető igazságszolgáltatási rendszerébe vetett bizalom, aminek pedig hatékonyabb, a kölcsönös bizalom jegyében zajló igazságügyi együttműködést és az alapjogvédelem kultúrájának Unión belüli erősítését kell eredményeznie.

3.4.6 A ne bis in idem elve

A *ne bis in idem* elvnek mint büntetőjogi alapelvnek önálló, európai tartalma alakult ki, amelyre a nemzeti büntetőjogi rendszerekben figyelemmel kell lenni. Az EUB autonóm, tagállami értelmezéstől független interpretációt követ: ez az egyetlen választható út a büntetőjogi fogalmak eltérő tagállami tartalmának dzsungelében. Az EUB által legtöbbször alkalmazott *teleologikus* értelmezés az uniós alapszabadság érvényesülését biztosítja, az uniós polgár szabad mozgáshoz való jogának kiteljesedése a cél. Fontos premissza, ahogy ezt a korábbiakban bemutattam, a tagállamok egymás büntető igazságszolgáltatási rendszerébe vetett – kölcsönös – bizalma, amelynek akkor is érvényesülnie kell, amikor a bizalomra tényszerűen semmi ok nincs (helytelen eljárási gyakorlat, kényszerű diszfunkciók például emberhiány miatt, újonnan csatlakozó tagállamok kevésbé kiforrott rendszerei stb.).

A SVE 54. cikkéhez fűződő eddigi joggyakorlat már alkalmas annak bizonyítására, hogy a cikkben óriási integrációs potenciál rejtőzik, s ennek érvényesülése egyre erőteljesebb lesz, ami a büntetőjogi rendszerekre is jelentős hatással van. Az Alapjogi Charta hatálybalépése ezt tovább erősíti és ki is szélesíti az elv európai védelmi körét.

Az elv legfontosabb következménye a tagállami jogrendszerek vonatkozásában egyfelől az, hogy a SVE 54. cikke és a Charta 50. cikke maga konstituálja a külföldi határozat elismerését, amit a tagállami bíróság is köteles – belső jogalkotás nélkül – érvényesíteni. Az EUB vonatkozó joggyakorlatát az értelmezési kérdésekben minden tagállamnak követnie kell az egységes jogalkalmazás érdekében. A másik igazán lényeges következmény abban áll, hogy amennyiben az EUB jogértelmezése folytán *eltérő joghatást* tulajdonít a büntetőjog (anyagi és eljárási) valamely jogintézményének a külföldi elemmel bíró ügyekben, ennek kihatása lesz az ilyen vonatkozással nem bíró, azaz tisztán belső ügyekre is. Azaz tetten érhető lesz a tendencia, hogy

az eredetileg az uniós integrációt segítő rendelkezés végső soron minden jogviszonyra hatást gyakorol, azokra is, amelyek kívül esnek az integráción.

A transznacionális *ne bis in idem* elve azonban csak az Unió belső viszonyában értelmezhető, sem a SVE, sem pedig az Alapjogi Charta nem fűz hasonló blokkoló hatást más, harmadik országbeli – ugyanazon cselekmény miatti – jogerős elbíráláshoz. Ennek alapvető indoka a kölcsönös bizalom hiánya az Unión kívül, ezen államok viszonylatában a hagyományos jogi eszközök állnak rendelkezésre az emberi jogi szempontok érvényesítésére.

3.4.7 Az arányosság elve

Az arányosság elve fontos korlátozó alapelv az uniós hatáskörök gyakorlása során is. Sok aspektusban megjelenik az elv az uniós büntetőjog és a kapcsolódó jogterületek hatókörében, amely aspektusok lényegében ugyanazt a követelményt fogalmazzák meg, de egymástól akár jelentősen eltérő viszonyítási rendszerekben. Ezért alapvető jelentőségű, hogy az arányosság elvének vizsgálata körében (szupranacionális uniós jog, jogközelítő jogforrások, tagállami jog uniós jog végrehajtására, alapjogi védelem) pontosan lehatároljuk az egyes viszonyrendszereket és mindig csak az adott jogi aktusra (jogviszonyra) vonatkozó arányossági követelményt érvényesítsük, így elkerülhetők a jövőben az olyan fiaszkók, mint amit az adatmegőrzési irányelv kapcsán az EUB döntésével lehetett csak megoldani.

3.4.8 A koherencia elve

Az elv kidolgozása jogtudósok egy csoportjához köthető, és érvényesítésének szükségességét a kidolgozói abban látják, hogy az uniós jogalkotót korlátozni kell olyan jogintézmények elfogadásában, amely a büntetőjogok belső koherenciáját megbontja, azaz olyan intézkedéseket tehetne csak az Unió, amelyek az *egyik tagállam büntetőjogi rendszerére sem „kényszerítenek”* olyan jogintézményeket, amelyek rendszer-idegenek és nem illeszkednek a – feltételezhetően – jól kidolgozott belső jogi koherenciába.

Álláspontom szerint az elv fenti tartalmú követelése nem felel meg az uniós büntetőjognak, különös tekintettel arra, hogy a jogközelítés (jogegységesítés) mint jogi integrációs módszer elkerülhetetlenül és szükségképpen „koherencia-bontást” eredményez. Adható azonban értelmezhető keret a koherencia alapvető elismerésének, méghozzá akkor, ha a koherencia elvét kiegészítő ismérvként követeljük meg az arányosság (szükségesség) és szubszidiaritási alapelvek tesztje körében. Ezzel összefüggésben tehát a koherencia alapelvét a kompetenciagyakorlás *mikéntjének* horizontján kell – elkülöníthető tartalommal – figyelembe venni, azaz azt vizsgálni, hogy amennyiben az Unió valamely vonatkozó hatáskörét gyakorolja, az uniós

szabályok adaptációjára legyen elegendő mérlegelési játéktere a tagállamnak,¹⁰ hogy a saját büntetőjogi rendszerének koherenciáját, a doktrinális és elvi rendszerbe illeszkedő megoldással fenn tudja tartani. Ennek megfelelően tehát a koherencia elve felfogható a fenti két elv körében önálló kontúrokkal körülhatárolható – de inherens – követelménynek.

3.4.9 Az asszimiláció alapelve

Az asszimilációs alapelvet vegyes természetű alapelvnek tekintem. Funkcionális (működési) elv azért, mert egyfelől az uniós jogalkotó által igénybe vett sajátos jogtechnikai szabályozási modellt takar, ami azonban, ha alkalmazására sor kerül, a tagállami jogalkotót már materiális értelemben kötelezi az uniós célkitűzések meghatározott módon történő átvételére. Azaz a tagállami jogrend oldaláról szemlélve lehet olyan megvalósulása az asszimiláció elvének, ami a büntetőjogi jogalkotást és jogalkalmazást – egyébként nem fennálló – korlátok közé szorítja.

Az elv összefüggésben van a kölcsönös bizalom és a kölcsönös elismerés elvével is, valamint szükségszerű következménye az európai territorialitás elvének is.

Az asszimilációs alapelv címzettje a tagállam, így mind a jogalkotó, mind pedig a jogalkalmazó is. A jogalkotó számára az a kötelezettség keletkezik, hogy hozza összhangba a szupranacionális jogtárgy büntetőjogi védelmét a hazaiakkal, azaz tulajdonképpen – ha ez nem állna még fenn – terjessze ki a büntetőjogi tényállásainak fogalmi és alkalmazási körét. E jogalkotási tevékenység során azonban a hatékony, arányos és elrettentő erejű szankciók alkalmazásának tartalmi követelményét követnie kell. Ezek a kritériumok értelemszerűen vissza is hathatnak a nemzeti jogtárgyak védelmére is, mivel a büntetőjogi védelem nem térhet el a kizárólag belső vonatkozású és a szupranacionális vonatkozású tényállásokat érintően.

Az asszimilációs szabályozási technikával az uniós jogtárgyak védelmét a nemzeti büntetőjogok látják el, így a védelem a büntetőjogok – esetleges – sajátosságai folytán nem mindenütt lesz egyforma. Az asszimilációs jogtechnika elismerése fontos az uniós jogtárgyak tagállami védelmének kiépítésében, azonban önmagában nem kielégítő.

Fő kritikaként említhető, hogy ha az asszimilációt minden tagállam követi, akkor ugyan hasonló lesz az uniós jogtárgyak védelme a tagállamokhoz, azonban a tagállamonkénti eltérést ez nem küszöböli ki. Mindennek ellenére mégis előnyösnek tekinthető az asszimiláció, mivel ezáltal a tagállam számára meghatározhatóvá válik, hogy az uniós jogsértéseket milyen mértékben kell szankcionálnia, illetve e technikán keresztül a büntetőjogi védelem kialakítása mégiscsak a saját jogrendszer jellemzőit fogja viselni.

¹⁰ASP (2011) 53.p.

3.4.10A *forum/locus regit actum* elvpár

A *forum regit actum* elv ígéretes alapelvnek tűnt a büntetőjogi integráció kezdeti szakaszában, mivel a *locus regit actum* elv legnagyobb hátrányát kiküszöbölni látszott. A *locus regit actum* rezsimben jelentős problémát okozott az ugyanis, hogy a másik állam eljárási szabályai alkalmazásával felvett bizonyíték (az eljárási jogsegély túlnyomóeszt bizonyíték-felvételére irányul) a megkereső államban könnyen kizárható a bizonyítékok köréből, ha a másik állam eljárási szabályait a megkereső állam bírósága nem tartja – valamilyen szempont szerint – megfelelőnek.¹¹ Az ilyen kifogások kiküszöbölésére tűnt alkalmas választásnak a *forum regit actum* elvének érvényesítésére való áttérés, ha ugyanis a végrehajtó hatóság eleve az elbírálást lefolytató állam szabályai szerint hajtja végre a jogsegélyt, akkor nem lehet semmifajta össze nem egyeztetetőségre vagy ellentétre hivatkozni. Ebben a rezsimben az idegen jogi szabályok megfelelő és szakszerű végrehajtása okozta a legnagyobb nehézséget, de megítélésem szerint erre nézve kiegészítő mechanizmusok bevezetésével lehetett volna jó megoldásokat találni. Az integráció azonban más irányt vett, és a tagállamok egymás büntető igazságszolgáltatási rendszerébe vetett kölcsönös bizalma, valamint az ebből kisarjadó kölcsönös elismerési alapelv érvényesülése kézenfekvővé tette, hogy vissza lehet térni a *locus regit actum* elvhez, mivel a kölcsönös elismerés elve az alapvető kifogások alól kihúzta az elvi bázist. A kölcsönös elismerés elve és az annak bázisául szolgáló kölcsönös bizalom elve alapján főszabály szerint azt kell feltételezni, hogy a másik tagállamban lefolytatott eljárás (jogsegély tárgyát képező eljárási cselekmény végrehajtása) jogszerű volt, ezért az azzal szembeni kifogás nem alapulhat kizárólag az *eltérő eljárási szabályozáson*. Az asszimiláció alapelve is megjelenik ebben a koncepcióban, és a végrehajtás vonatkozásában fontos kiegészítő szerepe van, mivel ha a másik állam kéréséhez *hasonló* belső jogintézmény létezik a végrehajtó állam jogában, akkor nem tagadhatja meg (főszabály szerint¹²) a végrehajtás teljesítését.

Az európai territorialitás elvének majdani teljes érvényesülésének – egyelőre igen gyenge – fényében vizsgálva az itt tárgyalt elvpárost, kimondható, hogy ezek jelentőségüket el fogják veszíteni, így a kérdés, hogy *melyik állam joga szerint* folytassák le a jogsegély végrehajtását, nem lesz örökké releváns, mivel a büntetőjogi rendszerek összekapcsolása és a tagállami

¹¹ Lásd például az EBH2013. B.20. szám alatt közzétett eseti döntést. Ebben az ügyben a Kúria egy ausztriai elítélés érvényének elismerése tárgyában mondta ki, hogy a külföldi ítélet érvénye nem ismerhető el, ha annak meghozatala során a Be. alapelvi szintű rendelkezései nem érvényesültek, ez esetben ugyanis hiányzik az a feltétel, hogy a külföldön folyamatban levő eljárás összhangban van a magyar joggal. Ugyan a döntés nem konkrétan a külföldről származó bizonyítékra vonatkozik, az argumentáció analóg módon alkalmazható lehet az itt tárgyalt kérdéskörben is. Ugyanis a külföldi ítélet elismerése vonatkozásában is érvényesülnie kellene a kölcsönös elismerés elvének, de, ahogy bemutattam a X.H.4. fejezethez tartozó táblázatban, a magyar jogalkotó nem érvényesíti korlátlanul ezt az elvet.

¹² Lásd részletesen a X.H.4. fejezethez tartozó táblázatot.

hovatartozás jogi következményeinek a kikapcsolása elvileg (szuverenitási szempontból) neutralizálni fogja e rendszereket.

4. Az értekezés eredményeinek hasznosítási lehetőségei

1. Az értekezés tárgyául választott tágabb témakör, azaz az európai büntetőjogi integráció, illetve az európai büntetőjog témaköre mintegy húsz éve jelen van a hazai szakirodalomban, az itt középpontba állított problémakör (büntetőjogi alapelvek elemzése) nem nyert azonban az eddigiekben ilyen mélységű feldolgozást.

2. A külföldi szakirodalomban elszórtan, egy-egy alapelvre fókuszálva léteznek szakirodalmi előzmények, azonban a doktori mű ezekről eltérően teljességre törekszik, önálló keretrendszert alkot az alapelvek változásának és átpozicionálásának jelenségét elemezve, és mélyreható vizsgálatot folytat le az alapelvek és a *ius puniendi* szegmenseinek összefüggéseit érintően. A művet angol nyelvű megjelentetése az európai szakmai diskurzust támogathatja és erősítheti a jogtudomány „hagyományosan” jó pozícióját az európai büntetőjog alakításában.

3. Az uniós büntetőjogra vonatkozó ismeretanyag szükségességét nem lehet eléggé hangsúlyozni a mai viszonyokra jellemző dinamikus jogfejlődés (fejlesztés) sodrásában. Még mindig szükséges hangsúlyozni, hogy a hazai büntetőjog sem mentesülhet az uniós jog mindent a „maga képére formáló” befolyásától, így a gazdasági, kereskedelmi joggal foglalkozó szakemberek mellett a hazai büntetőjogászoknak is éppúgy felelőssége e joganyag és e jogi alrendszer működtető elvi és gyakorlati tényezők megismerése és alkalmazása. A jogalkotásban, a jogalkalmazásban, a jogtudományban és nem utolsósorban az egyetemi oktatásban is szem előtt kell tartani ezeket a szempontokat, hiszen az uniós jog érvényesítésére, illetőleg az európai büntetőjog vívmányainak átvételére nem csupán lehetőség adódik a nemzeti jogban, hanem kötelezettség is, amelyet a büntető jogszabályok megalkotásánál, illetve a büntetőeljárásokban ugyanúgy figyelembe kell venni.

A doktori műben kifejtett témák ismerete, valamint az európai büntetőjog fejlődésének figyelemmel kísérése mind a hazai **jogalkotásban**, mind pedig a **jogalkalmazásban** elemi jelentőségű.

Az európai büntetőjog alapelveinek rendszerbe foglalása alapjául szolgálhat további **jogtudományi** kutatásoknak, a doktori műben részletesen kifejtettem azokat az indokokat,

amelyek miatt bizonyos pontokon kifejezetten szükséges lenne a további jogtudományi kutatások folytatása (eljárásjogi alapelvek áttekintése a büntetőjogi integráció fényében; más jogrendszerek összehasonlító vizsgálata az alapelvek érvényesülése szempontjából; a nemzetközi bűnügyi együttműködés jogának jogági besorolása). Ezzel részben összefüggésben a **jogi felsőoktatásban** is hasznosíthatóak az értekezés eredményei, mivel az európai büntetőjog a legtöbb jogi karon része a tantárgykínálatnak. Munkámat azonban nem csak a magyar jogi felsőoktatásban, hanem nemzetközi kurzusokon is fel lehet használni és tovább lehet fejleszteni (különös tekintettel a tervezett angol nyelvű kiadásra).

5. A doktori mű témájához kapcsolódó publikációk (MTMT)

5.1 Külföldi könyvrészlet

1. Grenzüberschreitende Beweisverbote. In: Gropp Walter, Öztürk Bahri, Sözüer Adem, Wörner (szerk.) Die Entwicklung von Rechtssystemen in ihrer gesellschaftlichen Verankerung: Forschungsband zum deutschen und türkischen Strafrecht und Strafprozessrecht - Alexander von Humboldt Stiftung Institutionspartnerschaft 2009-2013. 608 p. Baden-Baden: Nomos, 2014. pp. 153-162. (ISBN:978-3-8487-0235-0)
2. Cross-Border Investigations and the Protection of Fundamental Rights. The Perspective of Domestic Legal Systems: Report on Hungary. In: Stefano Ruggeri (szerk.) Transnational inquiries and the protection of fundamental rights in criminal proceedings: A Study in Memory of Vittorio Grevi and Giovanni Tranchina. 573 p. Heidelberg: Springer Verlag, 2013. pp. 419-429. (ISBN:978-3-642-32011-8)
3. Cross-Border Cooperation in Criminal Matters. In: Ranko Keča (szerk.) Harmonizacija srpskog i mađarskog prava sa pravom Evropske unije = A szerb és a magyar jog harmonizációja az Európai Unió jogával = Harmonisation of Serbian and Hungarian Law with the European Union Law. 681 p. Konferencia helye, ideje: Újvidék, Szerbia, 2012.12.15 Újvidék: Újvidéki Jogtudományi Kar, Kiadói Központ, 2013. pp. 317-346. (ISBN:978-86-7774-114-3) *Társszerző: Tatjana Bugarski*
4. Landesbericht Ungarn. In: Arndt Sinn (szerk.) Jurisdiktionskonflikte bei grenzüberschreitender Kriminalität. Conflicts of jurisdiction in cross-border crime situations: Ein Rechtsvergleich zum Internationalen Strafrecht. A comparative law study

- on international criminal law. Osnabrück: Universitätsverlag Rasch, Osnabrück, 2012. pp. 465-484. (Schriften des Zentrums für Europäische und Internationale Strafrechtsstudien; Bd. 4.) (ISBN:978-3-89971-974-1)
5. Tendenzen zur Vorverlagerung der Strafbarkeit auf europäischer und internationaler Ebene – Europäische und internationale Einflüsse auf die nationalen Rechtsordnungen. In: Arndt Sinn, Walter Gropp, Ferenc Nagy (szerk.) Grenzen der Vorverlagerung in einem Tatstrafrecht: Eine rechtsvergleichende Analyse am Beispiel des deutschen und ungarischen Strafrechts. Osnabrück: Universitätsverlag, 2011. pp. 549-571. (Schriften des Zentrums für Europäische und Internationale Strafrechtsstudien; Bd. 1.) (ISBN:978-3-89971-868-3)
 6. Vorverlagerung im Strafrecht – Entwicklungen aufgrund internationaler und europäischer Vorgaben. In: Arndt Sinn, Walter Gropp, Ferenc Nagy (szerk.) Grenzen der Vorverlagerung in einem Tatstrafrecht: Eine rechtsvergleichende Analyse am Beispiel des deutschen und ungarischen Strafrechts. Osnabrück: Universitätsverlag, 2011. pp. 659-674. (Schriften des Zentrums für Europäische und Internationale Strafrechtsstudien; Bd. 1.) (ISBN:978-3-89971-868-3) *Társszerző: Liane Wörner*
 7. „The Fruit of the Poisonous Tree Doctrine” im europäischen Kontext. In: Walter Gropp, Adem Sözüer, Bahri Öztürk, Liane Wörner (szerk.) Beiträge zum deutschen und türkischen Strafrecht und Strafprozessrecht: Die Entwicklung von Rechtssystemen in ihrer gesellschaftlichen Verankerung. Baden-Baden: Nomos, 2010. pp. 107-127. (Gießener Schriften zum Strafrecht und zur Kriminologie; 35.)

5.2 *Külföldi folyóirat*

8. La via ungherese alla soluzione dei conflitti: più paternalismo, meno flessibilità. LA LEGISLAZIONE PENALE 33:(2) pp. 485-491. (2013)
9. The principle of mutual recognition. ZBORNIK RADOVA PRAVNI FAKULTET (NOVI SAD) 42:(1-2) pp. 941-954. (2008)

5.3 *Magyar könyvrészlet*

10. Ius Puniendi of the European Union. In: Hack Péter, Koósné Mohácsi Barbara (szerk.) Emberek őrzője: Tanulmányok Lőrincz József tiszteletére. 198 p. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2014. pp. 117-128. 1. köt. (ISBN:978-963-284-516-6)

11. A törvényesség elve az európai büntetőjogi jogalkotásban. In: Jakab Éva, Pozsonyi Norbert (szerk.) Ünnepi kötet Dr. Molnár Imre egyetemi tanár 80. születésnapjára. 516 p. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2014. pp. 255-268. (Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica, ISSN 0324-6523; 76.) (ISBN:978-963-306-31-2)
12. Az intézményi és jogi keretek. In: Hollán Miklós (szerk.) Az EU mint a szabadság, a biztonság és a jog térsége: Magyarország az Európai Unióban 2004-2014. 227 p. Budapest: Nemzeti Közszerzői Egyetem, 2014. pp. 19-37. (ISBN:978-615-5491-39-9)
13. A törvényesség elve az európai büntetőjogban - jogalkalmazási korlátok. In: Blutman László (szerk.) Ünnepi kötet Dr. Bodnár László egyetemi tanár 70. születésnapjára. 587 p. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2014. pp. 259-272. (Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica, ISSN 0324-6523; Tom. 77.) (ISBN:978-963-306-343-9)
14. Az ultima ratio elvről – másképpen. In: Juhász Zsuzsanna, Nagy Ferenc, Fantoly Zsanett (szerk.) Sapiienti sat: ünnepi kötet Dr. Cséka Ervin professzor 90. születésnapjára. 521 p. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2012. pp. 253-260. (Acta Universitatis Szegediensis ; Acta juridica et politica; Tom.74.) (ISBN:978-963-99927-20-9)
15. Az EU MSZ 82.-89. cikke. In: Osztovits András (szerk.) Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata. Budapest: Complex, 2011. pp. 1677-1774. (Kommentár, ISSN 1589-0058) 1-3. [köt.].
16. A közrend európai (jogi) fogalma. In: Gaál Gyula, Hautzinger Zoltán (szerk.) Tanulmányok a „Rendészeti kutatások – a rendvédelem fejlesztése” című tudományos konferenciáról. 461 p. Pécs: Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2011. pp. 29-38. (Pécsi Határőr Tudományos Közlemények; 12.)
17. Jogirodalmi viták az Alkotmánybíróság egy határozata nyomán, avagy a büntetőjogi törvényesség elve és a nemzetközi bűnügyi együttműködés. In: Balogh Elemér, Homoki-Nagy Mária (szerk.) Emlékkönyv Dr. Ruszoly József egyetemi tanár 70. születésnapjára. 1018 p. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2010. pp. 445-454. (Acta Universitatis Szegediensis, ISSN 0324-6523. Acta Juridica et Politica, ISSN 0563-0606; Tom.73. fasc. 1-64.) (ISBN:978-963-9927-20-9)

18. Európai bűnügyi együttműködés és alkotmányosság. In: Nagy Ferenc (szerk.) Tudományos előadói ülés a Bűnügyi Oktatók Országos Találkozóján: Szeged, 2009. június 5. 45 p. Konferencia helye, ideje: Szeged, Magyarország, 2009.06.05 Szeged: Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2009. pp. 21-24.
19. A kölcsönös elismerés elve. In: Kondorosi Ferenc, Ligeti Katalin (szerk.) Az európai büntetőjog kézikönyve. 882 p. Budapest: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008. pp. 149-157. (ISBN:978-963-9722-31-6)

5.4 Magyar folyóirat

20. Ultima ratio and subsidiarity in the European Criminal Law. FORUM: ACTA JURIDICA ET POLITICA 3:(1) pp. 51-63. (2013)
21. Emberi jogok védelme és az európai nyomozási határozat. RENDÉSZET ÉS EMBERI JOGOK 2:(3) pp. 23-34. (2012)
22. Az európai kriminálpolitika megszületése. EURÓPAI JOG 12:(3) pp. 9-18. (2012)
23. A Katz-ügy: Az Európai Bíróság ítélete a pótmagánvádló tanúkenti meghallgatásáról. JOGESETEK MAGYARÁZATA 1:(1) pp. 57-65. (2010)
24. Magyar alkotmányosság a bűnügyi jogsegélyjog útvesztőjében. MAGYAR JOG 55:(6) pp. 399-408. (2008) *Társszerző: Ligeti Katalin*